סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף, מועד נבצרים תשפ"ב, 2022
מספר השאלון: 34281
קובץ: תשובות סופיות

אזרחות

שאלון 34281

הוראות לנבחן

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

הוראות לנבחן
א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.
ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.
פרק ראשון – (2×7) – 14 נקודות
פרק שני – (2×10) + (1×14) – 34 נקודות
פרק שלישי – (2×13) – 26 נקודות
פרק רביעי – (2×13) – 26 נקודות
סך הכול – 100 נקודות
ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.
בהצלחה!

בהצלחה!

תשובות סופיות

פרק ראשון (14 נקודות)

שאלה 1

א. הגישה הכלכלית־חברתית הליברלית (ניאו־ליברלית). הצגה: מדגישה את החירות הכלכלית על פני השוויון החברתי־כלכלי (סוברת שהחירות מקדמת את טובת החברה כולה ובתוכה את החלשים); הפרט אחראי לחייו / לרווחתו; דגש על יוזמה פרטית, יעילות ותחרות, שוק חופשי; מעורבות מינימלית של המדינה בתחום החברתי־כלכלי – הפרטה, קיצוץ תקציבים, צמצום קצבאות, הפחתת מסים. ציטוט: "אחת מהן היא העברת חברות ממשלתיות, ובהן את חברת הרכבת הלאומית, לבעלותן של כמה חברות פרטיות כדי לעודד תחרות." / "רפורמה נוספת היא הפחתת המס שבעלי ההון צריכים לשלם על רווחיהם כדי לעודד אותם להשקיע במדינה." קישור: הפרטת חברות ממשלתיות, עידוד תחרות והפחתת מסים = צמצום מעורבות המדינה בכלכלה ועידוד היוזמה הפרטית.

ב. חופש התנועה (נגזרת של הזכות לחירות). הצגה: זכותו של כל אדם לנוע כרצונו ובאופן חופשי ממקום למקום / להימצא בכל מקום / לצאת מן המדינה ולהיכנס אליה. ציטוט: "משטרת צרפת נאלצה לפזר את ההפגנות, עצרה מפגינים רבים והבהירה שלא תאפשר חסימת כבישים, משום שחסימת הכבישים פוגעת באופן ישיר בשִגרת יומם של אלפי נוסעים." / "המפגינים צעדו ברחובות מרכזיים, חסמו כבישים ומנעו מכלי תחבורה את האפשרות לנסוע." קישור: חסימת הכבישים מנעה מן הנוסעים לנוע באופן חופשי ממקום למקום, והמשטרה פיזרה את ההפגנה כדי לאפשר להם לנסוע.

שאלה 2

א. הזכות לשוויון: זכותו של כל אדם לקבל יחס זהה ליחס שמקבל זולתו / אין להפלות אדם; ללא הבדל דת, גזע, מין, זהות, שיוך, סממן חיצוני או מגבלה; כאשר יש שוני רלוונטי – יחס שונה (הבחנה) מממש שוויון מהותי. ציטוט: "אחד המפגינים טען שכבדי שמיעה וחירשים מתקשים להשתמש בתוכנות לקיום ועידת וידאו, כמו "זום", שאינן מונגשות בשפת הסימנים, ולכן הם אינם מפיקים תועלת מתוכנות אלה כמו כולם." / "עשרות כבדי שמיעה וחירשים הפגינו מול הכנסת בטענה שבזמן מגפת הקורונה רבים מהם מתקשים ליהנות משירותים שונים כמו כל שאר האזרחים." קישור: בגלל מגבלתם הם אינם יכולים ליהנות מן השירותים כמו שאר האזרחים; בלי הנגשה בשפת הסימנים אין להם הזדמנות שווה.

ב. קביעת מדיניות ויישומה (ביצועה). הצגה: הממשלה מקבלת החלטות ומתווה קווי פעולה, ומוציאה אותן לפועל באמצעות משרדי הממשלה, בענייני פנים וחוץ (חינוך, בריאות, רווחה, תרבות ועוד). ציטוט: "בעקבות ההפגנה ובעקבות פניות רבות של גורמים שונים, אישרה הממשלה להקים מוסד אקדמי לשפת הסימנים." / "אחד השרים אמר כי משרדו יפעל לקידום הקמת מוסד זה, שמטרתו, בין השאר, להנגיש שירותים שונים לכבדי שמיעה ולחירשים." קישור: הממשלה מחליטה על קו פעולה (הקמת המוסד) בענייני פנים, ומשרד ממשלתי יוציא את ההחלטה לפועל.

פרק שני (34 נקודות) – שאלות 3–7

שאלה 3

- הכללה: הצדקה הנשענת על הקשר ההיסטורי של העם היהודי לארץ ישראל ועל אירועים היסטוריים. דוגמה מלאה (אחת לפחות): בארץ ישראל קם העם היהודי, עוצבה דמותו ויצר נכסי תרבות ובראשם התנ"ך; בגלות שמר אמונים לארץ ולא חדל מתקווה לשוב אליה; בדורות האחרונים שבו בהמוניהם והקימו יישוב גדול ומבוסס; השואה הוכיחה את ההכרח בפתרון בעיית העם היהודי על ידי מדינה יהודית; השתתפות היישוב במלחמת העולם השנייה קנתה לו את הזכות להימנות עם מייסדי האו"ם.
- הכללה: הצדקה הנובעת מהכרה בין־לאומית בזכות העם היהודי למדינה בארץ ישראל – החלטות רשמיות של מדינות וגופים בין־לאומיים. דוגמה: הצהרת בלפור (1917), כתב המנדט של חבר הלאומים (1922), החלטת עצרת האו"ם מ־29 בנובמבר 1947 (החלטה 181).

שאלה 4

הגנה על המשטר הדמוקרטי ועל עקרונותיו ועל אופי המדינה (כללי המשחק, הערכים הדמוקרטיים); מפני אדם או קבוצה שפועלים בזירה הציבורית תוך ניצול הכלים הדמוקרטיים כדי לפגוע במשטר הדמוקרטי או לחסל אותו, או לפגוע באופי המדינה; באמצעות שלילת הזכות להיבחר, שלילת הזכות להתארגן ולפעול במסגרת פוליטית והגבלת חופש הביטוי.

שאלה 5

שני כללים, למשל: (1) אופן בחירת שופטים – ועדה לבחירת שופטים בת תשעה חברים, עם נציגות לשלוש הרשויות (3 שופטי העליון ובהם הנשיא, 2 שרים ובהם שר המשפטים כיו"ר, 2 חברי כנסת) ו־2 נציגי לשכת עורכי הדין; רוב לנציגות המקצועית־משפטית (5 מתוך 9). (2) תנאי העסקת שופטים – שכר שנקבע בוועדת הכספים של הכנסת; כהונה עד גיל 70; איסור על תפקיד פוליטי ועל עיסוק אחר; חסינות על פסק דין; אין מעבירים שופט ממקום כהונתו אלא בהסכמת נשיא העליון או לפי החלטת בית הדין המשמעתי.

שאלה 6

שניים מאלה: תמיכה פוליטית בישראל על ידי ארגונים ושדולות המשתדלים להשפיע על ממשלותיהם לתמוך בישראל בהקשרים שונים; תמיכה כלכלית – לאורך השנים תומכת יהדות התפוצות בפעילויות שונות בישראל בסכומים גדולים; חיזוק הזיקה של הדור הצעיר, שבקהילות רבות מזדהה פחות עם ישראל (למשל פרויקט תגלית, שליחי הסוכנות היהודית).

שאלה 7

דמיון (אחת): המניע – אינטרס אישי בשני הסוגים / מבצע העבירה אינו מוכן לשאת בתוצאות מעשיו / החברה רואה בשניהם תופעה שלילית והמדינה מפעילה אמצעי אכיפה. הבדל: מבצע העבירה – בעבריינות פלילית רגילה כל אדם, ואילו בעבריינות שלטונית אישית נושא משרה ציבורית (נבחר או ממונה) תוך ניצול מעמדו.

פרק שני (34 נקודות) – שאלות 8–12

שאלה 8

- התומכים בחקיקה דתית: אמצעי לעיצוב דמותה של ישראל כמדינה בעלת ערכים יהודיים דתיים ולאומיים במרחב הציבורי / לעיצוב אופייה היהודי; המתנגדים: שואפים לעצב את ישראל כמדינה ליברלית חילונית, ואינם רוצים חקיקה המבוססת על ההלכה, שלדעתם עלולה לפגוע בזכויות, לגרום לכפייה דתית ולהשנאת הדת.

- לכל אדם זכות לחיות / להחליט / לבחור / לפעול / להימנע מפעולה / לעצב את אישיותו על פי רצונו החופשי; נגזרות: חופש הביטוי, חופש המחשבה והמצפון, חופש התנועה, חופש העיסוק, חופש הדת וחופש מדת (לפחות שתיים).

- המתנגדים: חקיקה דתית יוצרת כפייה דתית, אינה מאפשרת לאדם לבחור לחיות כרצונו, ופוגעת בחופש מדת ובחופש המצפון. או התומכים: חלק מן החוקים נועדו לאפשר למי שרוצה לקיים אורח חיים על פי ההלכה – לממש את חופש הדת והמצפון.

שאלה 9

- פונה אל קהל רחב ומגוון בו בזמן; פומבית וגלויה; אין קרבה פיזית / היכרות בין הקהל למעביר המסר; מהירה ואקטואלית; מועברים מסרים רבים קצרים וקליטים; תפקידה העיקרי לעדכן את הציבור במידע, לפרש את המידע ולפקח על הרשויות; דוגמאות: עיתונות כתובה, רדיו, טלוויזיה, אתרי אינטרנט, רשתות חברתיות.

- הכרה בערך של ריבוי – מגוון דעות, עמדות של אנשים וקבוצות; עידוד ותמיכה בקיום ובביטוי של מגוון דעות ועמדות של אנשים או קבוצות בחברה; לפיכך יש לאפשר לכל קבוצה או דעה להתארגן ולפעול למען השגת האינטרסים שלה.

- תקשורת ההמונים פונה אל קהל מגוון ומשתמשת באמצעים רבים; היא מאפשרת ומעודדת ביטוי לדעות שונות ומאפשרת לקבוצות שונות לפעול להשגת האינטרסים שלהן, ובכך מבטאת הכרה בקיום ריבוי דעות.

שאלה 10

- הנשיא הוא ראש הרשות המבצעת; נבחר ישירות בידי האזרחים, ובנפרד הם בוחרים את חברי הפרלמנט; הנשיא ממנה בעצמו את חברי הרשות המבצעת והם אחראים בפניו; הנשיא אינו יכול לפזר את הפרלמנט, והפרלמנט אינו יכול להפיל את הנשיא בהצבעת אי־אמון; לנשיא סמכויות ייחודיות (וטו, מפקד עליון של הצבא, מינוי שופטים לבית המשפט העליון).
- פיצול הכוח השלטוני לשלוש רשויות: מחוקקת, מבצעת ושופטת; כדי להגביל את השלטון / למנוע ריכוז כוח בידי גורם אחד / להגן על זכויות האדם; לכל רשות סמכויות ייחודיות בתחומה אך לא מוחלטות, ויש עירוב סמכויות ויחסי איזון, ריסון, פיקוח ובקרה (איזונים ובלמים).
- אחת מאלה: הנשיא והרשות המבצעת אינם חלק מן הפרלמנט – הפרדה באיוש התפקידים, ולכן יש ביניהם ביקורת ואיזון הדדיים; הפרלמנט אינו יכול להפיל את הנשיא והנשיא אינו יכול לפזר את הפרלמנט; הנשיא יכול להטיל וטו על חוקי הפרלמנט, והפרלמנט יכול לבטל את הווטו ברוב של שני שלישים; עוצמת הנשיא מוגבלת בכוחו של הפרלמנט (למשל אישור התקציב ומינויים).

שאלה 11

- ההצבעה נערכת באמצעות שני פתקים: פתק לבחירה אישית של ראש הרשות ופתק למועצה; הבחירות לראש הרשות הן אישיות ורוביות, והבחירות למועצת הרשות הן רשימתיות יחסיות, עם אחוז חסימה (רשימה צריכה לקבל לפחות 75% מן המודד – מספר הקולות הדרוש למושב אחד); כדי להיבחר לראש הרשות צריך לקבל לפחות 40% מהקולות הכשרים, ואם אף מועמד לא קיבל זאת – נערכות בחירות חוזרות בין שני המועמדים שקיבלו את מספר הקולות הגבוה ביותר.
- הכרה בערך של ריבוי – מגוון דעות, עמדות של אנשים וקבוצות; עידוד / תמיכה בקיום ובביטוי של מגוון דעות ועמדות של אנשים או קבוצות בחברה; לפיכך יש לאפשר לכל קבוצה או דעה להתארגן ולפעול למען השגת האינטרסים שלה.
- הבחירות למועצת הרשות הן רשימתיות יחסיות – הייצוג של כל רשימה הוא ביחס ישיר למספר הקולות שקיבלה; כך מיוצגים במועצה רשימות ומפלגות שונות, דעות שונות ואינטרסים של קבוצות שונות בחברה, וזה מבטא הכרה בגיוון הדעות.

שאלה 12

- ועדה של הכנסת (ועדה מיוחדת שהכנסת בוחרת, או ועדה קבועה שהוטל עליה התפקיד) שחבריה חברי כנסת מסיעות שונות – מן הקואליציה ומן האופוזיציה; נועדה לחקור נושא בעל חשיבות ציבורית, ובכך לפקח על הרשות המבצעת (מנגנון פיקוח פורמלי של הכנסת); יכולה להזמין לפניה בעלי תפקידים ולבקש מידע ומסמכים; מסקנותיה הן המלצות ואינן מחייבות.
- הכרה בערך של ריבוי (מגוון דעות ועמדות של אנשים וקבוצות); עידוד ותמיכה בקיום ובביטוי של מגוון הדעות; מתן אפשרות לכל קבוצה ולכל דעה להתארגן ולפעול למען האינטרסים שלה.
- חברי הוועדה הם חברי כנסת מסיעות שונות, מן הקואליציה ומן האופוזיציה, המייצגים עמדות וקבוצות שונות בחברה; כך בחקירה ובמסקנות באות לידי ביטוי דעות מגוונות, וכל סיעה יכולה לפעול בוועדה לקידום העמדות והאינטרסים של ציבור בוחריה.

פרק שלישי (26 נקודות)

שאלה 13

הצגה: לאומיות – שאיפה משותפת לבני לאום לשלטון עצמי במדינה ריבונית (או לניהול עצמי בתוך מדינה); באתנית־תרבותית בני הלאום מתלכדים סביב יסודות אתניים־תרבותיים משותפים (מוצא, שפה, תרבות, היסטוריה, לפעמים דת); אין בהכרח חפיפה בין לאום לאזרחות, והלאום קודם למדינה. ציטוט: "מדינת ישראל היא אבן שואבת למיליוני יהודים מכל העולם, שהחליטו לעלות לישראל כדי לחיות בה ולהחיות את שפתם העתיקה." / "בכך הפכו אותה למרכז היהודי הגדול ביותר בתבל, המהווה מרחב טריטוריאלי שבו הם מממשים את זכותם להיות עם עצמאי האחראי לגורלו." קישור: שפה עתיקה משותפת = יסוד אתני־תרבותי; יהודים מכל העולם, שהשתייכו לעם לפני שהיו אזרחי המדינה = הלאום קודם למדינה; "עם עצמאי האחראי לגורלו" = שלטון עצמי.

שאלה 14

הצגה: השלטון מחזיק באמצעים (כלכליים, אנושיים, מקורות מידע, מנגנוני אכיפה) המעניקים לו עוצמה רבה; קיימת סכנה שינצל לרעה את כוחו – יפגע בזכויות האדם והאזרח או בזכויות קבוצה; לכן הפרדת רשויות ואמצעים מוסדיים / פורמליים ולא מוסדיים / בלתי פורמליים נועדו למנוע את עריצות השלטון. טענת הכותב: מימוש העיקרון בישראל חלש ונתון בסכנה – אין חוקה, ולכן רוב רגיל בכנסת עלול לפגוע בסמכויות הרשויות האחרות ובראשן בית המשפט; ביטול סמכותו של בית המשפט העליון לפסול חוקים יאפשר לרוב קואליציוני לחוקק כאוות נפשו ולפגוע בזכויות ובכללי היסוד של הדמוקרטיה. ציטוט: "מכיוון שהמשטר במדינת ישראל אינו מעוגן בכללים חוקתיים, רוב רגיל בכנסת עלול לפגוע בסמכויות של רשויות השלטון האחרות ובראשן בית המשפט." / "משמעות הדבר היא שרוב קואליציוני – מימין או משמאל – יוכל לחוקק חוקים כאוות נפשו ולפגוע אפילו בכללי היסוד של הדמוקרטיה." / "אחת התוצאות של חוסר ההסכמה בין הקבוצות בחברה היא שלמדינת ישראל אין חוקה, והיעדר חוקה עלול להיות מסוכן לזכויות האדם בכלל ולזכויות המיעוטים בפרט."

שאלה 15

הצגה: נכונות לקבל את זכותו של האחר להחזיק בדעות, באמונות ובאורח חיים שונים משלנו ולפעול לפיהם, גם כשהם מנוגדים לדעותינו, אינם נעימים לנו ואף מכעיסים אותנו; הסובלנות היא איפוק – הימנעות מפגיעה באחר ובזכותו להביע את דעתו; אין פירושה ויתור על עמדותינו – אפשר להתווכח ולנסות לשכנע; יש לה גבולות (אין לסבול אלימות והסתה). ציטוט: "אמנם מחלוקת זו ואחרות, המתנהלות לעיתים בכוחניות וללא ריסון, יוצרות קיטוב בחברה, אך למרות זאת, אני חושב שלא צריך לחתור להכרעה בין הצדדים אלא ללמוד לחיות יחדיו ולנהל שיח המאפשר לכל אחד להביע את דעתו ללא חשש." / "עלינו להתוות מדיניות ולהחליט החלטות מתוך הבנה שיש בחברה בעלי השקפות מגוונות שצריכים להמשיך לחיות זה בצד זה בכבוד הדדי." קישור: למרות מחלוקות עמוקות, הכותב קורא לאיפוק ולשיח שבו כל אחד יכול להביע את דעתו בלי חשש – נכונות לקבל את זכות האחר לדעה מנוגדת; לחיות זה בצד זה בכבוד הדדי.

פרק רביעי (26 נקודות) – שאלות 16–18

שאלה 16

- זכויות קבוצתיות־תרבותיות (זכויות מיעוט). הצגה: זכויות קיבוציות הניתנות לקבוצות אתניות־תרבותיות / מיעוטים; מטרתן להסדיר בצורה מוסדית ולשמר את זהותה הייחודית של הקבוצה, בתחומים כמו שפה, חינוך, תרבות, ייצוג כקבוצה (שתי דוגמאות); המדינה קובעת את היקף הענקתן ואת מידת התמיכה המוסדית בהן. ציטוט: "המרכז יוקם בישראל ויתוקצב מתקציב המדינה." / "במרכז זה יפעלו ספרייה ומוזאון ויוצגו בהם אוספים ופריטים היסטוריים המשקפים את התרבות הדרוזית." / "כמו כן תיערך במרכז פעילות להעמקת הידע על העדה הדרוזית ומורשתה." קישור: הקמת המרכז ותקצובו = תמיכה מוסדית של המדינה בקבוצת מיעוט; הספרייה, המוזיאון והפעילות = שימור הזהות התרבותית הייחודית.

שאלה 17

- פיקוח וביקורת על הממשלה (הרשות המבצעת). הצגה: מנגנון פיקוח פורמלי – הכנסת מפקחת על מדיניות הממשלה ועל פעולותיה ומבקרת אותן; אמצעים: אופוזיציה, ועדות, אישור התקציב, הצעת אי־אמון, שאילתות, הצעות לסדר היום. ציטוט: "אחד מחברי הכנסת פנה לשר הממונה על משרד התחבורה ושאל אותו כיצד משרדו מתכנן להנגיש את תחנת הרכבת הזאת לאנשים עם מוגבלויות." קישור: השאילתה היא כלי פרלמנטרי שבו חבר הכנסת דורש מן השר דין וחשבון על פעולות משרדו.

שאלה 18

– החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם (1950). הצגה: מאפשר להעמיד לדין ולהעניש בישראל את מי שבתקופת השלטון הנאצי, בארץ עוינת, ביצע פשע כלפי העם היהודי או פשע כלפי האנושות (או פשע מלחמה בתקופת מלחמת העולם השנייה); חל על מעשים שנעשו לפני קום המדינה ומחוץ לשטחה; העונש החמור ביותר שנקבע בו הוא מוות, ועבירות אלה אינן מתיישנות; ביטוי לאופייה היהודי של המדינה ולאחריותה כלפי העם היהודי. ציטוט: "בריאיון שהתקיים לציון האירוע, הסביר אחד המשפטנים כי במשפט זה מימשה המדינה את האחריות שהוענקה לה בחוק." / "אייכמן נידון למוות על חלקו בהשמדת מיליוני יהודים בזמן השואה, והוצא להורג." קישור: אייכמן ביצע בתקופת השלטון הנאצי, מחוץ לישראל ולפני קומה, פשעים כלפי העם היהודי, והמדינה שפטה אותו לפי החוק.

פרק רביעי (26 נקודות) – שאלות 19–20

שאלה 19

א. טענה ברורה במשפט אחד, למשל: "אני תומך/ת בפסילת מפלגות או מועמדים שבמצע או בפרסומים שלהם נכללים מסרים השוללים את האופי היהודי או הדמוקרטי של מדינת ישראל, כך שלא יוכלו להתמודד בבחירות."

ב. מושגים מקובלים בעד הפסילה: דמוקרטיה מתגוננת (סעיף 7א בחוק יסוד: הכנסת); הגבלת זכויות כדי להגן על המשטר הדמוקרטי ועל אופי המדינה; הכרזת העצמאות – מדינה יהודית ודמוקרטית; שלטון החוק. דוגמה: דמוקרטיה מתגוננת – הצגה וקישור לסוגיה.

ג. מושגים מקובלים נגד הפסילה: זכויות פוליטיות – הזכות לבחור ולהיבחר; פלורליזם; חופש הביטוי; שלטון העם; הזכות להתארגן במפלגה. דוגמה: זכויות פוליטיות (הזכות להיבחר) – הצגה וקישור לסוגיה. אין להשתמש במושג זהה או קרוב לזה של סעיף ב.

שאלה 20

א. טענה ברורה במשפט אחד, למשל: "אני תומך/ת במתן אפשרות לקבוצות שונות בחברה בישראל להתגורר בשכונות וביישובים המיועדים להן בלבד."

ב. מושגים מקובלים בעד: זכויות קבוצתיות־תרבותיות; הזכות לחירות (הבחירה היכן ועם מי לחיות); פלורליזם; רב־תרבותיות. דוגמה: זכויות קבוצתיות־תרבותיות – הצגה וקישור לסוגיה.

ג. מושגים מקובלים נגד: הזכות לשוויון (איסור אפליה בדיור על רקע דת, לאום או אורח חיים); כבוד האדם; חיים משותפים / לכידות חברתית; סובלנות. דוגמה: הזכות לשוויון – הצגה וקישור לסוגיה. אין להשתמש במושג זהה או קרוב לזה של סעיף ב.

כל הבגרויות באזרחות עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/civics